

AUKUS toont Europese irrelevantie

Friso Dubbelboer

Toeval of niet, maar een dag voordat Europa de eigen Indo-Pacific Strategie presenteerde, kondigde de Australische minister-president Morrison de geboorte van AUKUS aan, 'een nieuw versterkt trilateraal veiligheidspartnerschap tussen Australië, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten' (AU UK US).ⁱ Hij werd daarbij virtueel geflankeerd door president Biden van de Verenigde Staten en de Britse premier Johnson. Volgens Morrison vormt AUKUS 'een partnerschap waarin onze technologie, onze wetenschappers, onze industrie en onze strijdkrachten samenwerken aan een veiliger en betrouwbaarder regio die uiteindelijk iedereen ten goede komt.'ⁱⁱⁱ

Nucleaire aangedreven onderzeeërs

Het eerste wapenfeit van AUKUS wordt de voorgenomen levering van minimaal acht nucleair aangedreven onderzeeërs aan Australië door de Verenigde Staten (VS) en het Verenigd Koninkrijk (VK). Naast de levering van de nucleair aangedreven onderzeeërs zal er worden samengewerkt op het gebied van kunstmatige intelligentie, cyber, kwantum-technologieën en 'aanvullende onderzeese capaciteiten', zo is de bedoeling.^{iv}

Dit alles betekende tevens het einde van de vijf jaar eerder gesloten 'deal van de eeuw' voor de levering van twaalf dieselelektrische onderzeeërs aan Australië door het Franse Naval Group. Hoewel er al langere tijd wrevel bestond tussen Australië en de Frankrijk over de voortgang en de kosten van dit project, beweerden de Fransen niettemin volledig overvallen te zijn door de aankondiging van de AUKUS-onderzeeër-deal en ze reageerden dan ook verbijsterd en woedend.^v

China?

Opvallend bij dit alles was dat China, waar het hier eigenlijk allemaal om draait, niet één keer werd genoemd. Het feit echter dat de overeenkomst zich concentreert op de levering van nucleair aangedreven onderzeeërs is een duidelijke indicatie dat het hier gaat om het opwerpen van een dam tegen een steeds assertiever en agressiever optredend China. In tegenstelling tot een dieselelektrische onderzeeër is een nucleair aangedreven type namelijk bij uitstek geschikt om langdurig en ver van Australië te opereren, zoals in de omstreken wateren van de Zuid-Chinese Zee, het brandpunt van de Chinees-Amerikaanse rivaliteit.^{vi}

Vertrouwensbreuk

Toch was de reactie van China aanvankelijk verrassend beheerst en gematigd. Een woordvoerder noemde de export van nucleaire technologie 'onverantwoordelijk'.^{vii} En Parijs sprak van een 'vertrouwensbreuk' en een 'dolkstoot in de rug' en riep de ambassadeurs terug uit Canberra en Washington voor consultaties (overigens niet uit Londen, dat volgens een Franse sneer slechts de 'junior partner' is binnen AUKUS).^{viii}

In Brussel leek men bezorgder over mogelijke tweespalt tussen Amerika en Europa dan boos over de Angelsaksische handelswijze ten opzichte van Parijs, zodat de solidariteit met Frankrijk vooral verbaal beleden werd.^{ix} Ook Duitsland en Denemarken waren er snel bij om het belang van goede trans-Atlantische banden te benadrukken.^x Dit kon echter niet voorkomen dat de handelsgesprekken tussen de EU en Australië inmiddels twee keer zijn uitgesteld naar het voorjaar 2022.^{xi}

Veel onduidelijkheid

Vooralsnog echter behelst AUKUS niet meer dan de intentie tot een - gezien de overdracht van nucleaire technologie - bijzondere wapendeal. Maar zelfs die wapendeal moet eerst nog een concrete invulling krijgen. Australië zal hoe dan ook nog lang moeten wachten op de levering van de onderzeeërs, die niet vóór 2040 wordt verwacht.^{xii} Er wordt al gespeculeerd of het land tot die tijd onderzeeërs kan leasen van de VS of het VK.^{xiii}

Een wat onderbelicht aspect van de AUKUS-overeenkomst is dat Australië via de VS en het VK nog dit decennium de beschikking zal krijgen over verschillende soorten (middel)langeafstandswapens, waaronder de Tomahawk kruisraket.^{xiv} Bovendien werd kort na de presentatie van AUKUS bekend dat de VS van plan zijn om meer militaire bases te openen in Australië en ook in het VK speelt men met die gedachte.^{xv}

Maar veel is nog onduidelijk. Gaat Australië Amerikaanse of Britse onderzeeërs kopen, en van een bestaand of een nieuwe te ontwerpen type? Waar gaan ze gebouwd worden? Worden ze op tijd geleverd? En heeft Australië wel de kennis in huis om de schepen te onderhouden?^{xvi} Overleeft de overeenkomst een regeringswissel in Canberra, Londen of Washington? Wat betekent AUKUS voor de toekomst van de Europese wapenindustrie?^{xvii} En zal er in de toekomst nog moeite worden gedaan om Frankrijk of Japan alsnog te betrekken bij een 'FRAUKUS' of 'JAUUKUS'?

Australië en een onverzoeelijk China

Hoe onverwacht ook de aankondiging van AUKUS, de overeenkomst kwam niet uit de lucht vallen. Het is een reactie op de ingrijpend gewijzigde geopolitieke omgeving van Australië sinds het land de overeenkomst met het Franse Naval Group sloot voor de levering van 12 Franse dieselelektrische onderzeeërs in 2016.^{xviii} Vooral sinds de COVID-19 crisis is de relatie tussen Australië en China rap verslechterd, met als dieptepunt de openlijk door China gepubliceerde lijst van veertien verwijten aan Australië eind 2020. Deze verwijten waren een reactie op onder meer Australisch commentaar op de mensenrechtensituatie in Hong Kong en Xinjiang, het buitenspel zetten van Huawei en andere Chinese bedrijven bij de aanbesteding voor een 5G netwerk en op maatregelen tegen buitenlandse (lees: Chinese) politieke beïnvloeding.^{xix}

Deze ongekende Chinese aanval en vooral ook de onverzoeelijke toon ervan zal de Australiërs hebben overtuigd dat er geen kans meer was om de relatie weer op de rails te krijgen.^{xx} Wellicht heeft dit de doorslag gegeven bij de Australische beslissing om de Amerikaanse aanwezigheid in de Indo-Pacific steviger te willen verankeren, desnoods ten koste van het verre Frankrijk, en daarbij het lot van het land te verbinden aan de VS. In die zin kan China zich het ontstaan van AUKUS voor een goed deel ook zelf aanrekenen.

Amerikaanse anker in de Indo-Pacific

Voor de VS is het belang van AUKUS evident. Het land krijgt nu een uitvalsbasis in de Indo-Pacific, betrekkelijk dicht bij het brandpunt van de Amerikaans-Chinese rivaliteit in de Zuid-Chinese Zee maar toch buiten het bereik van een flink deel van China's enorme arsenaal aan langeafstandswapens.^{xxi} Verder kan het voor president Biden nog een extra overweging zijn geweest om de Amerikaanse allianties in de Indo-Pacific te verstevigen door deze te combineren met een wapendeal, voor het geval er in de toekomst weer een op handelsdeals gefocuste 'America-First' president in het Witte Huis komt.

Global Britain

Minder duidelijk is nog wat precies de rol van het VK wordt, aangezien de nucleaire voortstuwingstechnologie die gedeeld zal worden met Australië toch echt Amerikaans is (en eerder in 1958 door de VS werd gedeeld met het VK in het kader van de Koude Oorlog.) Premier Boris Johnson had het tijdens de presentatie over banen voor het VK terwijl premier Morrison juist de intentie uitsprak om de onderzeeërs in Australië te bouwen.

Niettemin biedt AUKUS ook aan Groot-Brittannië een voet aan de grond in de Indo-Pacific met de mogelijkheid deze verder uit te breiden. Als zodanig geeft het handen en voeten aan het concept 'Global Britain', dat tot voor kort toch niet veel meer dan een slogan was. Daarnaast is het voor twee middelgrote landen als het VK en Australië wellicht aantrekkelijk om samen op te trekken vis à vis de grote Amerikaanse partner.^{xxii}

Zuidoost Azië

In maritiem Zuidoost Azië werd de overeenkomst met gemengde gevoelens ontvangen.^{xxiii} Singapore en de Filippijnen waren zonder meer positief en beschouwden AUKUS als een bijdrage aan de machtsbalans in de regio. Vooral de positieve ontvangst in Manilla mag toch enigszins verrassend worden genoemd, aangezien de regering onder leiding van president Duterte al sinds 2016 toenadering zoekt tot China. De verklaring is wellicht dat deze welwillende houding het land tot op heden bar weinig heeft opgeleverd in de zin van de gehoopte Chinese economische investeringen of verbeterde verhoudingen in de Zuid-Chinese Zee.

Indonesië en vooral Maleisië uitten echter hun bezorgdheid over een mogelijke nieuwe wapenwedloop, wat mede verklaard kan worden uit de geografische positie van beide landen, gelegen tussen Australië en China in. Beide landen liggen daarmee op de route van de nog te bouwen Australische onderzeeërs op weg naar hun operatiegebied in de Zuid-Chinese Zee. Cambodja en Vietnam hielden zich met een nietszeggende verklaring op de vlakte, terwijl Brunei, de huidige voorzitter van de Associatie van Zuidoost Aziatische landen (ASEAN) helemaal geen commentaar gaf.

Westerse verdeeldheid

AUKUS heeft de potentie om ook Westerse verdeeldheid in de hand te werken. Terwijl de relatie tussen de presidenten Biden en Macron inmiddels weer op de rails lijkt, is die tussen Australië en Frankrijk nog steeds verstoord.^{xxiv} Het feit dat Europese landen en dan met name Frankrijk volledig in het ongewisse werden gelaten, hoe begrijpelijk ook vanuit het oogpunt van geheimhouding, heeft de stemming in Parijs grondig verpest. Dit is des te pijnlijker gezien het feit dat juist Frankrijk altijd de voortrekker is geweest ten aanzien van de Europese 'pivot to Asia' en de recente strategische publicaties met betrekking tot de Indo-Pacific, eerst door Frankrijk en daarna door Duitsland, Nederland en de EU.^{xxv}

Als 'AUKUS' (en de Amerikaanse 'alleingang' bij de beslissing tot evacuatie in Kabul) één ding duidelijk maakt, dan is het dat de VS niet meer rekening wensen te houden met Europese gevoeligheden. Hierdoor bestaat het risico dat AUKUS het Westen verdeelt in een vooral Angelsaksisch kamp en een Europees-continentaal kamp, waardoor gezamenlijk optrekken tegenover China moeilijker wordt.^{xxvi} Dit heeft ook gevolgen voor de Europese veiligheid. Nu de VS en het VK (en ook de NAVO zelf overigens) zich steeds meer op Azië richten, moet Europa nadenken over de houdbaarheid van de huidige Europese veiligheidsconstellatie.^{xxvii}

Opties

Ruwweg heeft Europa de keus om zich enerzijds neer te leggen bij het primaat van de Angelsaksische AUKUS-landen mét de daarbij horende geringe invloed die voortvloeit uit de beperkte Europese militaire capaciteiten: Deze zomer sprak de Amerikaanse minister van Defensie openlijk zijn twijfels uit over het nut van de Britse inzet in de Indo-Pacific, dit naar aanleiding van de reis van een Brits vlooteskader, aangevuld met Amerikaanse en Nederlandse marineschepen, naar Japan.^{xxviii}

Het andere uiterste is de optie om zich aan te sluiten bij een Franse queeste voor meer Europese 'strategische autonomie' en een minder confronterende Chinapolitiek te voeren.^{xxix} Maar de reacties van Denemarken en ook Duitsland op AUKUS geven al aan dat niet alle Europese landen staan te trappelen om blind achter Frankrijk te gaan staan als het zou kiezen voor een meer zelfstandige geopolitieke positie van Europa onder Franse leiding. Hierbij speelt enerzijds de angst om de VS van zich te vervreemden en anderzijds wantrouwen dat Frankrijk deze Europese strategische autonomie vooral in dienst zal willen stellen van de Franse grandeur.^{xxx}

Derdeweg: kleine coalities

Nog een mogelijkheid is dat er, in navolging van AUKUS en de Quadrilateral Security Dialogue (Quad), een netwerk van (ad-hoc) mini-laterale (semi-)bondgenootschappen ontstaat met gelijkgestemde partners, en al naar gelang de omstandigheden met of zonder de VS. De Nederlandse inzet in het kader van de Brits/Amerikaans/Nederlandse Carrier Strike Group 21 rond het nieuwe Britse vliegkampschip Queen Elisabeth kan een indicatie geven in welke richting te denken.^{xxxi} Ook het web van voorheen soms ongedachte allianties dat de laatste jaren is ontstaan in en rond de Middellandse Zee, vaak als een reactie op een verminderde Amerikaanse betrokkenheid, geeft wellicht een idee.^{xxxii}

Irrelevant Europa

AUKUS en 'Kabul' hebben de al sinds 2009 met de mond beleden Amerikaanse 'draai naar Azië' pas echt concreet en zichtbaar gemaakt. Daarbij viel vooral op hoe weinig relevant Europa nog werd gevonden in Washington.^{xxxiii} Voor Nederland en andere Europese landen toont AUKUS (en de manier waarop de overeenkomst tot stand kwam) daarom voorlopig vooral de noodzaak om nu echt te gaan investeren in eigen defensiecapaciteiten, wil men tenminste straks nog internationaal serieus worden genomen en handelingsvrijheid behouden.

ⁱ EUEAS, [The EU strategy for cooperation in the Indo-Pacific](#), 16-09-2021.

ⁱⁱ The Guardian, [Biden, Johnson and Morrison announce Aukus and nuclear-powered submarine deal – video](#), 15-09-2021.

ⁱⁱⁱ The White House, [Remarks by President Biden, Prime Minister Morrison of Australia, and Prime Minister Johnson of the United Kingdom Announcing the Creation of AUKUS](#), 15-09-2021.

^{iv} The White House, [Remarks by President Biden, Prime Minister Morrison of Australia, and Prime Minister Johnson of the United Kingdom Announcing the Creation of AUKUS](#), 15-09-2021; Australian Government Department of Defence, [Joint media statement: Australia to pursue nuclear-powered submarines through new trilateral enhanced security partnership](#), 16-09-2021.

^v Anna Gross, George Parker, and Laura Hughes, [Australia and France intensify war of words over cancelled submarine deal](#), Financial Times, 20-09-2021.

^{vi} Mark Valencia, [AUKUS and the South China Sea](#), Asia Times, 22-09-2021.

- vii Editorial, [AUKUS to bring 'nuclear-powered submarine fever' across globe](#), Global Times 16-09-2021; Foreign Ministry Spokesperson Zhao Lijian, [Regular Press Conference](#), Ministry of Foreign Affairs, the People's Republic of China, 16-09-2021; Richard Wood, [How world reacted to Australia's nuclear submarine decision](#), 9NEWS, 20-09-2021.
- viii Henry Bodkin, Henry Samuel and James Crisp, [Eu 'Declaration of war': how UK's secret nuclear pact blindsided Europe's elite](#), The Telegraph, 19-09-2021; John Keiger, [The real reason France was excluded from Aukus](#), 18-09-2021.
- ix Amy Remeikis, [Aukus row: EU officials demand apology from Australia over France's treatment before trade talks](#), The Guardian, 21-09-2021; Ido Vock, [Why EU support for France over Aukus has been muted](#), New Statesman, 21-09-2021; [Denmark sides with Biden in submarine row](#), Euractive, 22-09-2021.
- x David M. Herszenhorn, [EU leaders accuse Biden of disloyalty to allies](#), Politico, 21-09-2021; Amy Remeikis, [Aukus row: EU officials demand apology from Australia over France's treatment before trade talks](#), The Guardian, 21-09-2021; Florian Eder and Laurenz Gehrke, [German defense minister warns Europeans: Don't detach from NATO](#), Politico, 21-09-2021; Mary Ellen Cagnassola, [Danish Prime Minister Doesn't 'At All' Understand France's Issue With U.S. Submarine Deal](#), Newsweek, 23-09-2021.
- xi Thomas Colson, [France is escalating its disputes with Australia and the US, seeking to derail EU trade talks with both after being dumped from a submarine contract](#), Business Insider Australia, 21-09-2021; [EU says US tech talks going ahead despite French anger](#), Euractive, 23-09-2021; [Australia's free trade talks with European Union paused until 2022 as France's anger over AUKUS submarine deal continues](#), ABS News, 22-10-2021.
- xii Michael Clarke, [The AUKUS Nuclear Submarine Deal: Unanswered Questions for Australia](#), The diplomat, 22-09-2021.
- xiii John Kehoe and Matthew Cranston, [Leased submarines to fill security gap](#), The Australian Financial Review, 20-09-2021.
- xiv Australian Government Department of Defence, [Joint media statement: Australia to pursue nuclear-powered submarines through new trilateral enhanced security partnership](#), 16-09-2021.
- xv Ashley Townshend, [Twitter](#), 16-09-2021; Tom Tugendhat, [Twitter](#), 16-09-2021.
- xvi Chris Buckley, [Nuclear-Powered Submarines for Australia? Maybe Not So Fast](#), New York Times, 29-10-2021.
- xvii Fred Sengers, [Twitter](#), 22-09-2021.
- xviii George Friedman, [Why Australia Spurned France](#), Geopolitical Futures, 21-09-2021.
- xix [China-Australia tensions explained in 500 words](#), Al Jazeera, 01-12-2020.
- xx Jonathan Kearsley, Eryk Bagshaw and Anthony Galloway, [If you make China the enemy, China will be the enemy: Beijing's fresh threat to Australia](#), The Sydney Morning Herald, 18-11-2020.
- xxi Missile Defense Project, [Missiles of China](#), Missile Threat, Center for Strategic and International Studies, June 1406-2018, last modified 1204-2021.
- xxii Ben Judah, [Britain and Australia aren't actually treaty allies – they should be](#), The Interpreter, 28-10-2021.
- xxiii Laura Zhou, [China seeks support from Southeast Asia after US, Britain and Australia unveil new security pact](#), South China morning Post, 25-09-2021.
- xxiv [Biden tells France's Macron, US was 'clumsy' in Aussie sub deal](#), Al Jazeera, 29-10-2021; Katharine Murphy, [Macron accuses Australian PM of lying over submarine deal](#), The Guardian, 31-10-2021.
- xxv Minister for Europe and Foreign Affairs of the French Republic Jean-Yves Le Drian, [France's Indo-Pacific Strategy \(Update\)](#), Embassy of France in Australia, 01-08-2021; Federal Foreign Minister Heiko Maas, [Policy guidelines for the Indo-Pacific](#), auswaertiges-amt.de, 02-09-2021; Minister van Buitenlandse Zaken Stef Blok, [Indo-Pacific: een leidraad voor versterking van de Nederlandse en EU-samenwerking met partners in Azië](#), Rijksoverheid.nl, 13-11-2020; European Commission, [The EU strategy for cooperation in the Indo-Pacific](#), 16-09-2021.
- xxvi Fred Sengers, [AUKUS: game changer of mooi verpakte wapendeal?](#), Blogaap, 19-10-2021.
- xxvii Arnout Brouwers, [Nu ankers als de EU en Navo loskomen, moet Nederland aan zichzelf durven denken](#), de Volkskrant, 29-10-2021; Roula Khalaf and Henry Foy, [Nato to expand focus to counter rising China](#), Financial Times, 18-10-2021.
- xxviii Kathrin Hillei, Jasmine Cameron-Chileshe and Demetri Sevastopulo, [Britain 'more helpful' closer to home than in Asia, says US defence chief](#), Financial Times, 27-07-2021.
- xxix Europese 'strategische autonomie' behelst een zelfstandige politieke, militaire en economische positie van Europa op het wereldtoneel, onafhankelijk van grootmachten als de China, Rusland en de V.S., zie: Marc de Vos, [Opinie: Het](#)

[militaire partnerschap Aukus is geen vernedering, maar een buitenkans](#), de Volkskrant, 21-09-2021; [EU says unilateral U.S. moves put strategic autonomy on leaders' agenda](#), Reuters, 21-09-2021.

^{xxx} Mark Leonard, [Europe's problems with AUKUS](#), The strategist, 30-10-2021.

^{xxxi} De [Quad](#) is een informeel samenwerkingsverband van Australië, India, Japan en de Verenigde Staten op het gebied van diplomatie, economie en veiligheid; Nederland leverde met Zr.Ms. Evertsen een bijdrage aan het escort van het Britse vliegkampschip HMS Queen Elizabeth in het kader van de Carrier Strike Group 21 (CSG21). Ook een Amerikaans marineschip maakte deel uit van deze CSG21; Ministerie van Defensie, [Zr.Ms. Evertsen haalt banden aan op reis naar Japan](#), Defensie.nl, 03-05-2021.

^{xxxii} Denk bijvoorbeeld aan het East Med Gas Forum (2019), het Philia Forum (2021) en de hernieuwde wederzijdse defensie-samenwerkingsovereenkomst tussen Griekenland en de Verenigde Staten (2021), zie: Gijs Moes, [VS kiezen voor cluster van kleine coalities tegen China](#), Trouw, 28-09-2021; John Psaropoulos, [Greece ratifies landmark intra-NATO defence pact with France](#), Al Jazeera, 07-10-2021; Mercy A. Kuo, [AUKUS: Impact on Indo-Pacific Security Dynamics - Insights from Collin Koh Swee Lean](#), The Diplomat, 07-10-2021; Rajeswari Pillai Rajagopalan, [Does AUKUS Augment or Diminish the Quad?](#), The Diplomat, 23-09-2021; Zenonas Tziarras, [The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security](#), PRIO Cyprus, 07-05- 2019; Elena Atanassova-Cornelis en Eva Pejsova, [Policy Brief - Minilateralism: an opportunity for the EU's engagement in the Indo-Pacific](#), Centre for Security, Diplomacy and Strategy, 26-11-2021.

^{xxxiii} Luuk van Middelaar, [Aukus: schoffering van Frankrijk raakt ook Nederland](#), NRC Handelsblad, 22-09-2021; Gijs Moes, [Interview Gérard Araud: 'Europa moet zich schikken in een bijrol op het wereldtoneel'](#), Trouw, 18-10-2021.